

ПРОСТОРОВА СТРУКТУРА СИВАША ЯК ГІДРОЛОГІЧНОГО ОБ'ЄКТУ

Воронка В. П., к.геогр.н., декан природничо-географічного факультету;

*Демченко В. О., к.б. н., завідувач міжвідомчої лабораторії моніторингу
екосистем Азовського басейну,*

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

Сиваш є мілководною затокою лагунного типу, яка розташована у західній частині Азовського моря. Вона витягнута із заходу на схід на 160 км, а з півночі на південь - на 115 км.

У окремих наукових джерелах [1] пропонується поділ Сиваша на Східний і Західний, які з'єднані між собою Чонгарською протокою. Такий поділ обумовлений суттєвою різницею гідрологічних та гідрохімічних показників і наявністю природно-антропогенного бар'єра між ними - Чонгарської протоки.

Разом з тим аналіз більш пізніх наукових джерел [2; 3] та регулярні гідрохімічні спостереження акваторії Сивашу за останні десятиліття, а також врахування антропогенних змін гідрологічного і гідрохімічного режимів, спричинених будівництвом дамб Наймай і Кутара, вказали на доцільність більш детального поділу Сиваської лагуни на три географічні складові - Східний, Центральний та Західний Сиваш.

Західний Сиваш натепер є антропогенно перетвореною водоймою, яка є накопичувачем і місцем видобутку природних самосадних солей. Його гідрологічний і гідрохімічний режими повністю змінені людиною, зв'язок з Центральним Сивашем регулюється штучно одностороннім водопропуском через дамбу Кутара. Крім того, з півночі він відокремлений дренажною каналом від північного водозбору з метою недопущення опріснення води в акваторії поверхневим стоком.

Центральний Сиваш відокремлюється від Західного і Східного штучними дамбами - вже згаданою вище Кутара на заході і Найман - на сході. Вони

обладнані водозапункною спорудою з антропогенною однобічною регуляцією водного потоку до Західного та Центрального Сивашу при вітрових нагонах зі сходу.

Східний Сиваш на теперішній час характеризується найбільшою збереженістю природного гідрологічного режиму з мінімальним антропогенним впливом на нього. На сході його кордоном виступає Арабатська стрілка, яка відокремлює від акваторії Азовського моря. На заході Східний Сиваш відокремлений від Центрального Сивашу штучно створеною дамбою Найман.

Запропонований раніше в літературі [1] поділ Східного Сивашу на північну, середню і південну акваторії, незважаючи на загальну логічність такого поділу, не відповідає сучасним гідрохімічним та гідрологічним показникам. Зважаючи на це, вважаємо за необхідне виділити в акваторії Східного Сивашу п'ять плес, відокремлених між собою виступами берега чи акумулятивними утвореннями, які водночас тісно взаємопов'язані одне з одним протоками різної ширини у цілісну акваторію. Різна віддаленість плес від проток Тонка і Промоїна, складна конфігурація берегової лінії з наявністю заток, проток, мисів і півостровів, обумовлюють уповільнення водного, сольового і температурного режимів з відповідними змінами цих показників у межах кожного з плес.

Перше плесо - це північна акваторія Східного Сивашу. Його гідрологічний та гідрохімічний режими визначаються активним обміном водою і розчиненими у ній речовинами з Азовським морем через протоки Тонка та Промоїна. З усіх плес це плесо з найменшими показниками солоності води, максимально близькими до солоності води Азовського моря. Воно має компактну конфігурацію, ускладнену тілом конусів виносу акумулятивних відкладів проток Тонкої та Промоїни і північним виступом півострова Семенівський кут, складеного корінними породами. У південно-східній частині акваторії є мілководна Генічеська затока. Межує з акваторією другого плеса між західним виступом Семенівського кута та східним корінним берегом

Чонгарського півострова через протоку Ворота. Ширина останньої становить понад 2 км з середньою глибиною 0,3-0,5 м. У рельєфі дна спостерігається асиметрія - західне узбережжя приглибе, а східне - відміле.

Друге плесо має втричі більшу за перше площу, більш складну форму акваторії і конфігурацію берегової лінії, ускладнену островом Папанін та системою акумулятивних островів Коянли. Розташоване на південь від першого плеса, межує з ним по найвужчій частині акваторії між півостровами Чонгар та західним виступом півострова Семенівський Кут Арабатської стрілки. На півдні обмежується виступами півострова Тюп-Тархан Кримського узбережжя та Стрільківським виступом сиваського узбережжя Арабатської стрілки

Третє плесо Східного Сиваша розташоване на південь і південний схід від другого. Має подібну до останнього площу, але відрізняється значно складнішою конфігурацією берегової лінії з глибоко врізаними у сушу затоками Щасливцевською, Чокрацькою, Бапаганівською, Князевою, Кутом і Мілкою, півостровами і мисами Тюп-Тархан, Калінінським. На півночі межує з другим плесом через перешийок між західним виступом Арабатської стрілки на широті с. Стрількове та півостровом Тюп-Тархан. На півдні межує з акваторією четвертого плеса через Шокалинське звуження.

Четверте плесо має витягнуту з північного заходу на південний схід форму зі значним розширенням плеса у центральній частині. Конфігурація берегової лінії більш спрямлена і ускладнена кількома невеликими затоками і мисами кримського узбережжя. На півночі межує з третім плесом у найвужчій частині між кримським та арабатським берегами південніше гирла р. Салгір - так зване Шокалинське звуження. Водобмін з третім плесом здійснюється тільки під час сильних вітрів субмеридіональних напрямів. Відрізняється від інших плес значною глибиною (2,5-3,0 м), в межах центральної частини плеса. В його акваторії є значна кількість дрібних низинних акумулятивних островів і кіс з відмілинами [1].

П'яте плесо - найбільш західна акваторія Східного Сивашу, розташована між дамбою Найман на заході та автомобільним мостом через Чонгарську

протоку на сході. Завдяки протоці п'яте плесо сполучається з акваторією другого плеса. Уповільнений гідрологічний режим у протоці спричинений будівництвом автомобільного мосту. Такий ускладнений водообмін між другим та п'ятим плесами Сивашу призводить до значного розмежування гідрохімічних показників.

Таким чином, з географічних позицій Сиваш представляє собою досить складний за структурою географічний об'єкт, складові якого характеризуються певними особливостями і водночас тісно взаємопов'язані між собою різними типами природних та антропогенних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Гидрометеорологический справочник Азовского моря / Под ред. А.А. Аксёнова. - Л.: Гидрометеиздат, 1962. - 856 с.
2. Гидрометеорология и гидрохимия морей СССР. Том V. Азовское море. - СПб.: Гидрометеиздат, 1991. - 236 с.
3. Гидрометеорологические условия морей Украины. Том I: Азовское море. / Ильин Ю. П., Фомин В. В., Дьяков Н. Н., Горбач С.Б.; МЧС и НАН Украины, Морское отделение Украинского научно-исследовательского гидрометеорологического института. - Севастополь, 2009. - 402 с.